

Ürün Raporu

KAYISI

2015

T.C.
GIDA, TARIM VE HAYVANCILIK BAKANLIĞI
TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ

**TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ
TEPGE**

**Ürün Raporu
KAYISI
2015**

Hazırlayan

Selda ARSLAN

TEPGE YAYIN NO: 273
ISBN:978-605-9175-51-7

© TEPGE
Her Hakkı Saklıdır.

Ocak, 2016

Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü
selda.arslan@tarim.gov.tr
(0312)2875833

TEPGE'nin izni olmaksızın basılamaz, basılı veya elektronik materyal olarak çoğaltılamaz ve/veya dağıtılamaz.

Kaynak gösterilmek şartı ile alıntı yapılabilir.

Yayın içerisindeki her türlü yorum ve değerlendirmeler yazarlara aittir ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın ya da TEPGE'nin görüşlerini yansıtmaz.

Tablo ve grafiklerdeki rakamların bir bölümü desimalli kullanıldığından ara ya da alt toplamları genel toplamları ile farklılık gösterebilir.

Yayın içerisindeki istatistik veriler hazırlandığı dönemde ilgili kaynaklardan elde edilen yayınlanmış son veriler olup sonraki dönemlerde, yapılan güncellemelerden dolayı farklılıklar olabilir.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

1.GİRİŞ.....	1
2. DÜNYADA DURUM	
2.1. Kayısı Hasat Edilen Alan.....	2
2.2. Dünya Kayısı Üretimi.....	2
2.3. Tüketim.....	5
2.4. Fiyatlar.....	5
2.5. Dış Ticaret.....	6
2.5.1. İthalat.....	6
2.5.2. İhracat.....	8
3. TÜRKİYE'DE DURUM	
3.1.Kayısı Toplu Meyvelik Alanı ve Üretim.....	11
3.2. Tüketim.....	13
3.3. Fiyatlar.....	14
3.4. Dış Ticaret.....	15
3.4.1. İthalat.....	15
3.4.2. İhracat.....	17
4. GENEL DEĞERLENDİRME.....	21
5. KAYNAKLAR.....	24

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Dünya Kayısı Hasat Edilen Alan (Ha).....	2
Tablo 2. Dünya Kayısı Üretimi (Bin Ton).....	3
Tablo 3. Dünya Kuru Kayısı Üretimi (Ton).....	4
Tablo 4. Bazı Ülkeler İçin Taze Kayısı Üretici Fiyatları (US\$/KG).....	6
Tablo 5. Dünya Taze Kayısı İthalatı (Ton).....	7
Tablo 6. Dünya Kuru Kayısı İthalatı (Ton).....	8
Tablo 7. Dünya Taze Kayısı İhracatı (Ton).....	9
Tablo 8. Dünya Kuru Kayısı İhracatı (Ton).....	10
Tablo 9. Türkiye’de Kayısı Toplu Meyvelik Alanı, Üretim ve Verimi.....	11
Tablo 10. Türkiye’de Kayısı Toplu Meyveliklerin Alanı, Meyve Veren, Vermeyen ve Toplam Ağaç Sayısı (Bin Dekar; Bin Adet).....	12
Tablo 11. Türkiye Bölgelere Göre Kayısı Toplu Meyveliklerin Alanı, Üretim ve Verimi (2014).....	13
Tablo 12. Türkiye Kayısı Üretim ve Tüketim Miktarları (Ton).....	13
Tablo 13. Türkiye Kayısı Tüketici ve Üretici Fiyatları (TL/Kg).....	14
Tablo 14. Türkiye Ülkelere Göre Taze Kayısı İthalatı (M: Ton, Değer: Bin \$, Bin TL).....	16
Tablo 15. Türkiye Ülkelere Göre Kuru Kayısı İthalatı (M: Ton, Değer: Bin \$, Bin TL).....	16
Tablo 16. Türkiye Ülkelere Göre Taze Kayısı İhracatı (M: Ton, Değer: Bin \$, Bin TL).....	19
Tablo 17. Türkiye Ülkelere Göre Kuru Kayısı İhracatı (M: Ton, Değer: Bin \$, Bin TL).....	20
Ek Tablo 1. İllere Göre Kayısı Durumu (2014).....	22

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Dünya Kayısı Hasadı Gerçekleştirilen Alan (Ha).....	2
Şekil 2. Dünya Kayısı Hasadı Gerçekleştirilen Alanların Ülkelere Göre Dağılımı (2013)...	2
Şekil 3. Dünya Kayısı Üretimi (Bin Ton).....	3
Şekil 4. Dünya Kayısı Üretiminin Ülkelere Göre Dağılımı (2013).....	3
Şekil 5. Dünya Kuru Kayısı Üretimi (Ton).....	4
Şekil 6. Dünya Kuru Kayısı Üretiminin Ülkelere Göre Dağılımı (2012).....	4
Şekil 7. Bazı Ülkeler İçin Taze Kayısı Üretici Fiyatları (US\$/KG).....	6
Şekil 8. Dünya Taze Kayısı İthalatı (Ton).....	7
Şekil 9. Dünya Taze Kayısı İthalatının Ülkelere Göre Dağılımı (2013).....	7
Şekil 10. Dünya Kuru Kayısı İthalatı (Ton).....	8
Şekil 11. Dünya Kuru Kayısı İthalatının Ülkelere Göre Dağılımı (2013).....	8
Şekil 12. Dünya Taze Kayısı İhracatı (Ton).....	9
Şekil 13. Dünya Taze Kayısı İhracatının Ülkelere Göre Dağılımı (2013).....	9
Şekil 14. Dünya Kuru Kayısı İhracatı (Ton).....	10
Şekil 15. Dünya Kuru Kayısı İhracatının Ülkelere Göre Dağılımı (2013).....	10
Şekil 16. Türkiye Kayısı Üretimi (Bin Ton).....	12
Şekil 17. Türkiye Kayısı Tolu Meyvelik Alanı (Bin Dekar).....	12
Şekil 18. Türkiye Kayısı Üretim ve Tüketim Miktarları (Ton) , Kişi Başına Tüketim (Kg)..	14
Şekil 19. Türkiye Yıllara Göre Taze Kayısı İthalatı (Ton, Bin \$, Bin TL).....	17
Şekil 20. Türkiye Yıllara Göre Kuru Kayısı İthalatı (Ton, Bin \$, Bin TL).....	17
Şekil 21. Türkiye Yıllara Göre Taze Kayısı İhracatı (Ton, Bin \$, Bin TL).....	18
Şekil 22. Türkiye Yıllara Göre Kuru Kayısı İhracatı (Ton, Bin \$, Bin TL).....	18

1. GİRİŞ

Kayısının, anavatanı Orta Asya, Batı Çin ve İran-Kafkasya'ya kadar uzanmakta olup, dünyada başta Akdeniz ülkeleri olmak üzere Türkiye'de de yetiştiriciliği ekonomik öneme sahip sert çekirdekli meyve türlerindedir. Adaptasyon yeteneği oldukça sınırlı olan kayısının en önemli üretim merkezlerinden biri Anadolu'dur (Anonim, 2015) ve Anadolu'da iki bin yıldan fazla bir geçmişinin olduğu tahmin edilmektedir. Kayısı ılıman iklim meyvelerindedir. Ancak, bazı tip ve çeşitleri subtropik iklim koşullarında da yetişebilmekte ve çok erken dönemlerde olgunlaşarak turfanda yetiştiricilik açısından önemli hale gelebilmektedir (Bircan, 2012). Dünya kayısı üretiminin yarısından fazlası erkenci kayısılarla yapılmaktadır ve ticaretin çok büyük bir kısmı üretici Akdeniz ülkeleri ile ithalatçı Avrupa ülkeleri arasında gerçekleşmektedir (Anonim, 2015).

Dünyada ve Türkiye'de kayısı yetiştiriciliğine olan talep giderek artmaktadır. Dünyada 1.750'nin üzerinde kayısı çeşidi ve melezi bulunmakla birlikte her ülkede ekonomik anlamda yetiştiriciliği yapılan kayısı çeşidi sayısı 5-10 civarındadır (MEB, 2011). FAO verilerine göre 2013 yılında 504 bin 319 ha alanda 4 milyon 111 bin ton kayısı üretimi gerçekleşmiştir. Aynı yılın verilerine göre Türkiye 812 bin ton ile dünya üretiminin yaklaşık % 20'sini oluşturmaktadır.

Kayısı, Türkiye'de yetiştirilen önemli tarımsal ihraç ürünlerinden birisidir. TÜİK verilerine göre, 2014 yılında 117 bin ha alandan 270 bin ton kayısı üretimi yapılmıştır. Türkiye, dünyada kayısı hasat edilen alan ve üretimi bakımından ilk sırada yer almaktadır.

Dünyada genellikle taze olarak tüketilen kayısı çeşitli kullanım alanlarına sahiptir. Taze olarak tüketimi yanı sıra kurutulmuş, konserve, dondurulmuş, reçel, marmelat, jöle, likör, pasta, kek, bar, gofret, esans ve ekstrakt gibi değişik biçimlerde de kullanılabilir (Anonim, 2015). Dünyada üretilen kayısının %10-15'i kurutulurken, Türkiye'de iklim şartları uygunluğu sayesinde bu oran %80'e ulaşmaktadır (Gezer ve ark, 2009). Kayısı, bünyesinde barındırdığı beta-karoten, A vitamini ile de sağlık açısından büyük önem arz etmektedir.

Bu raporda dünya ve Türkiye'de toplam kayısı hasat edilen alan, üretim, tüketim, dış ticaret, fiyatlar ve sektörün genel durumuna yer verilerek dünya ve Türkiye'de kayısı sektörünün durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. DÜNYADA DURUM

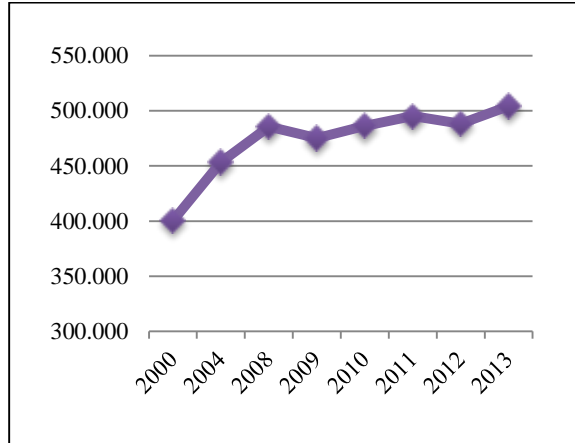
2.1. Kayısı Hasat Edilen Alan

FAO verilerine göre; 2013 yılında dünyada 504 bin 319 ha alandan kayısı hasadı gerçekleştirilmiş olup, hasat gerçekleştirilen alanların %11,9'u Türkiye'de, %11,6'sı İran'da ve %7,7'si Cezayir'dedir. 2013 yılında 2000 yılına göre kayısı hasadı gerçekleştirilen alanda %26 oranında artış sağlanmış ve hasat gerçekleştirilen alanın en fazla artış gösterdiği ülke Cezayir olmuştur (Tablo 1). Kayısı iyi bir gelir kaynağı olduğu için dikim alanları giderek artmaktadır.

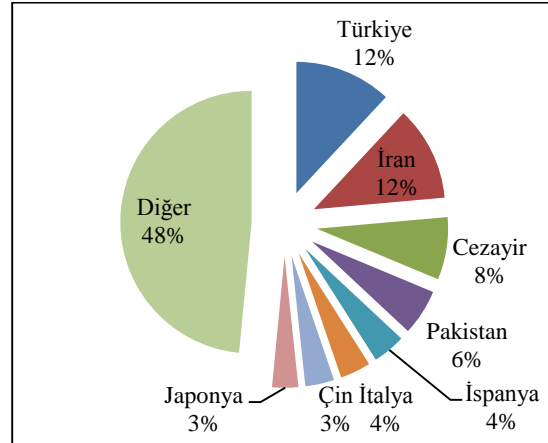
Tablo 1. Dünya Kayısı Hasat Edilen Alan (Ha)

Ülkeler	2000	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Türkiye	53.650	57.500	58.000	59.000	59.801	59.696	60.732	60.220
İran	29.024	45.931	61.000	47.000	50.000	50.177	50.500	58.726
Cezayir	13.390	19.375	32.849	34.119	37.190	38.174	37.889	38.828
Pakistan	12.909	28.972	31.018	30.206	29.648	29.634	27.536	28.578
İspanya	23.487	19.858	18.834	19.226	18.333	18.729	18.400	20.300
İtalya	15.340	15.551	17.370	18.033	19.543	19.595	19.186	18.999
Çin	7.000	10.000	14.000	15.000	16.000	17.000	17.500	18.000
Japonya	17.400	17.300	17.400	17.100	16.900	16.600	16.400	16.200
Diğer	228.293	239.026	235.259	235.577	238.896	245.572	240.212	244.468
Dünya	400.493	453.513	485.730	475.261	486.311	495.177	488.355	504.319

Kaynak: FAO

Şekil 1. Dünya Kayısı Hasadı Gerçekleştirilen Alan (Ha)

Şekil 2. Dünya Kayısı Hasadı Gerçekleştirilen Alanların Ülkelere Göre Dağılımı (2013)

2.2. Dünya Kayısı Üretimi

Kayısının adaptasyon yeteneği oldukça sınırlı olmakla birlikte, kış sıcaklıkları dalgalanma göstermeyen, yıllık yağışın 500 mm ve daha fazla olan, sıcaklığın -33 °C'nin altına düşmediği, ortalama 120-2.500 m yükseklikler arasında her yerde yetişebilmektedir (Bircan, 2012).

Kayısı, meyve şekillerine göre; küçük meyveli ve büyük meyveli, kullanım amaçlarına göre ise, taze (Şekerpare, Takaloğlu), kurutmalık (Hacıhaliloğlu, Çataloğlu, Kaba aşı, Çöloğlu, Takaloğlu) ve sanayi tipi (konservelik (Royal, Tilton, Macar)) kayısı olarak sınıflandırılmaktadır (Gezer ve ark,

2009). Dünyada kayısı yetiştiriciliği, Asya'da İran, Afganistan ve Türkistan'da; Avrupa'da özellikle Akdeniz kıyılarında; Güney Amerika'da Arjantin ve Şili'de; Afrika ve Avustralya'da; ABD'de özellikle Kaliforniya'da geniş ölçüde yapılmaktadır (Bircan, 2012).

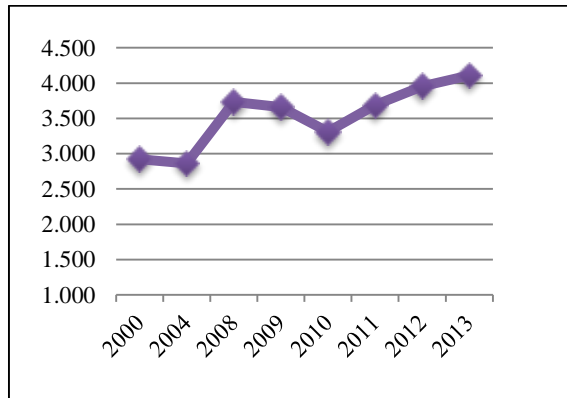
Dünyada, kuzey yarım küreden güney yarım küreye kadar geniş bir yayılım alanına sahip olan kayısı büyük oranda taze olarak tüketilmektedir. FAO verilerine göre 2013 yılında; 4 milyon 111 bin ton kayısı üretimi gerçekleşmiştir. Kayısı üretiminin %20'sini gerçekleştiren Türkiye 812 bin ton ile ilk sırada, %11'ini gerçekleştiren İran 457 bin ton ile ikinci sırada ve 430 bin ton ile üretimin %10,5'ini gerçekleştiren Özbekistan üçüncü sırada yer almaktadır. Kayısı hasat edilen alan bakımından önemli bir paya sahip olan İspanya ve Çin kayısı üretiminde verim düşüklüğü nedeniyle kayısı üreticisi ülkeler arasında önemli bir yer edinmemiştir. Dünya kayısı üretimi yıllara göre artış göstermekle birlikte 13 yıllık süreç incelendiğinde; dünya kayısı üretiminin 2000 yılında 2 milyon 922 bin ton iken, 2013 yılında yaklaşık 0,4 kat artarak 4 milyon 111 bin tona ulaştığı görülmektedir (Tablo 2).

Kayısı üretimini olumsuz etkileyen en önemli iklim faktörü ilkbahar geç donlarıdır. İlkbahar geç donları nedeniyle kayısı üretiminde önemli kayıplar olabilmektedir (Anonim, 2016). Dünya birincisi olan Türkiye'de 2004, 2009 ve 2010 yıllarında, dünya ikincisi olan İran'da 2004, 2009 ve 2011 yılında, Fransa'da ise 2008 yılında ciddi bir düşüş olduğu görülmektedir (Tablo 2).

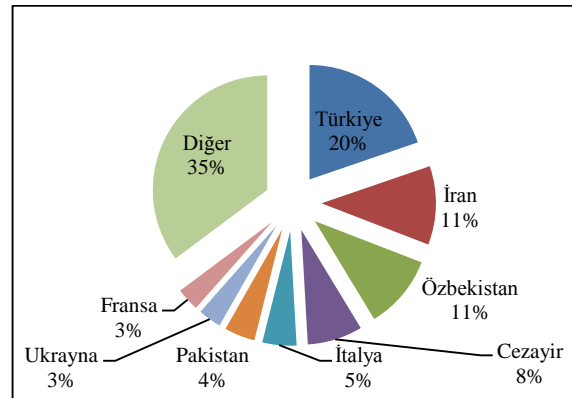
Tablo 2. Dünya Kayısı Üretimi (Bin Ton)

Ülkeler	2000	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Türkiye	579	350	751	695	476	676	796	812
İran	262	166	487	372	372	227	460	457
Özbekistan	68	162	265	292	325	384	390	430
Cezayir	56	88	172	203	198	286	269	320
İtalya	201	213	205	215	253	263	247	198
Pakistan	126	215	238	194	190	189	178	178
Ukrayna	102	99	89	73	77	120	63	135
Fransa	139	166	95	196	145	155	190	134
Diğer	1.388	1.402	1.428	1.420	1.275	1.387	1.364	1.448
Dünya	2.922	2.862	3.731	3.661	3.311	3.687	3.957	4.111

Kaynak: FAO

Şekil 3. Dünya Kayısı Üretimi (Bin Ton)

Şekil 4. Dünya Kayısı Üretiminin Ükelere Göre Dağılımı (2013)

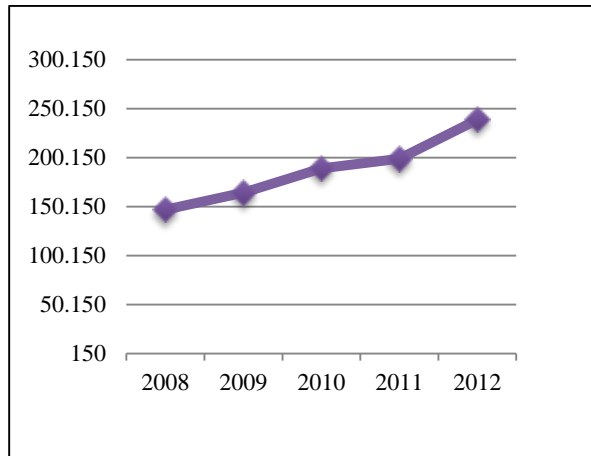
Kayısı koparıldıktan sonra olgunlaşması devam eden meyve türlerinden olup, çabuk bozulan bir yapıda olduğundan farklı teknikler kullanılarak kurutulmakta ve muhafaza edilmektedir. Kurutulan kayıslarda bozulma oranı düşmekte, depoda bekleme süresi ise artmaktadır (Aslan ve ark, 2015).

Dünyada oldukça sınırlı sayıda ülkede kayısı üretimi yapılmakta olup, buna bağlı olarak kuru kayısı üreten ülke sayısı da oldukça azdır. Dünya kuru kayısı üretiminde yıllar itibarıyla sezon durumuna göre dalgalanmalar olabilmektedir. Dünya kuru kayısı üretimi 2008 yılında 146 bin 950 ton iken, 2012 yılında yaklaşık 0,6 kat artarak 239 bin 018 tona ulaşmıştır. 2012 yılında kuru kayısı üretiminin %74'ünü gerçekleştiren Türkiye 176 bin 718 ton ile ilk sırada yer alırken, %10'unu gerçekleştiren İran ise 24 bin ton ile ikinci sırada yer almaktadır. Bu iki ülke 2012 yılında dünya kuru kayısı üretiminin %84'ünü gerçekleştirmiştir. Çin, Güney Afrika, ABD, Avustralya ve Tacikistan dünyada kuru kayısı üretimi yapan diğer önemli ülkelerdir. Gerek kayısı gerek ise kuru kayısı üretiminde lider olan Türkiye'de, 2009 ve 2010 yıllarında, İran'da 2010 yılında ve ABD'de ise 2009, 2012 yıllarında önemli ölçüde düşüş olduğu görülmektedir (Tablo 3). Dünya kuru kayısı üretiminde yıllar itibarıyla iklime bağlı olarak artış ya da azalışlar görülebilmektedir.

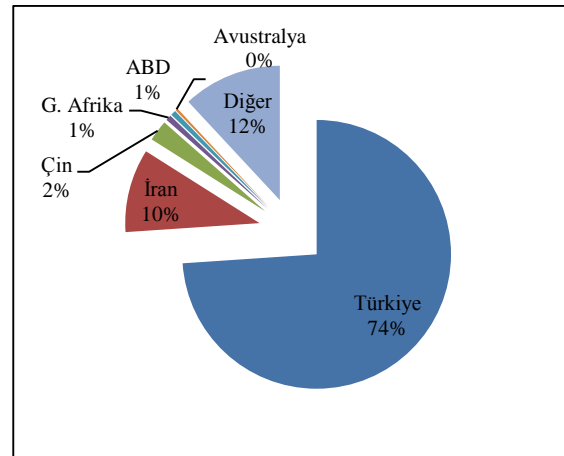
Tablo 3. Dünya Kuru Kayısı Üretimi (Ton)

Ülkeler	2008	2009	2010	2011	2012
Türkiye	120.000	100.000	95.000	136.917	176.718
İran	18.000	25.000	24.000	23.500	24.000
Çin	4.500	5.000	5.500	5.700	6.000
G. Afrika	1.400	1.400	1.500	1.550	1.600
ABD	2.600	2.500	2.500	2.600	1.500
Avustralya	450	450	600	650	700
Tacikistan	-	30.000	30.000	-	-
Diğer	-	-	30.000	28.000	28.500
Dünya	146.950	164.350	189.100	198.917	239.018

Kaynak: (TCEB, 2013).

Şekil 5. Dünya Kuru Kayısı Üretimi (Ton)

Şekil 6. Dünya Kuru Kayısı Üretimine Ülkelere Göre Dağılımı (2012)

Dünya kayısı hasat edilen alan ve üretim miktarı giderek artış göstermektedir. Dünya kayısı üretimi incelendiğinde; 2000-2013 döneminde kayısı hasat edilen alanlarda yıllık ortalama %2 artış ve

verimde meydana gelen yıllık ortalama %1 artış sayesinde üretimde artış sağlandığı görülmektedir (Tablo 1; Tablo 3).

Dünyada kurutulmuş (hurma, kuru üzüm, kuru kayısı, kuru erik, kuru elma, tropikal kuru) meyveler üretim, pazarlama ve tüketim sektöründe yoğun bir şekilde yer almaktadır. Organik ürünlere olan ilginin ve sağlıklı beslenme bilincinin artması ile kuru meyvelerin tüketimi ve pazar payının arttığı görülmektedir. Bu durum kurutulmuş meyvelerden olan kuru kayısı pazarının da büyüdüğü ve ileriki dönemlerde de büyümeye devam edeceği anlamına gelmektedir (Aslan, 2015).

2.3. Tüketim

Kayısı taze, kurutulmuş ve konserve olarak yıl boyunca tüketilebilen bir meyvedir. Ülkelere göre değişimle birlikte, yıllık kişi başı taze kayısı tüketimi 0,6 kg ile 2 kg arasında değişmektedir (TZOB, 2004). İnsan sağlığı ve beslenmesinde önemli bir yeri olan kayısının tüketimine olan talep giderek artmaktadır. Kayısıda bulunan beta-karoten, A vitaminin ön maddesi olup, bu da sağlık açısından büyük önem arz etmektedir. Kuru kayısının 100 gramı 238 kalori, 7.420 ünite A vitamini içermekle birlikte potasyum ve demirce de zengin olup, anemi tedavisinde önem taşıdığı bilinmektedir (Anonim, 2015). Dünya genelinde doğal gıda tüketmeye özen gösteren, tüketim bilinci gelişen ve sayıları giderek çoğalan bir tüketici kitlesi oluşmaya başlamıştır. Bu durum göz önüne alındığında doğal gıda kabul edilen kuru kayısının, özellikle de gün kurusu kayısı tüketiminin önümüzdeki yıllarda artacağı tahmin edilmektedir (Ünal, 2010).

2.4. Fiyatlar

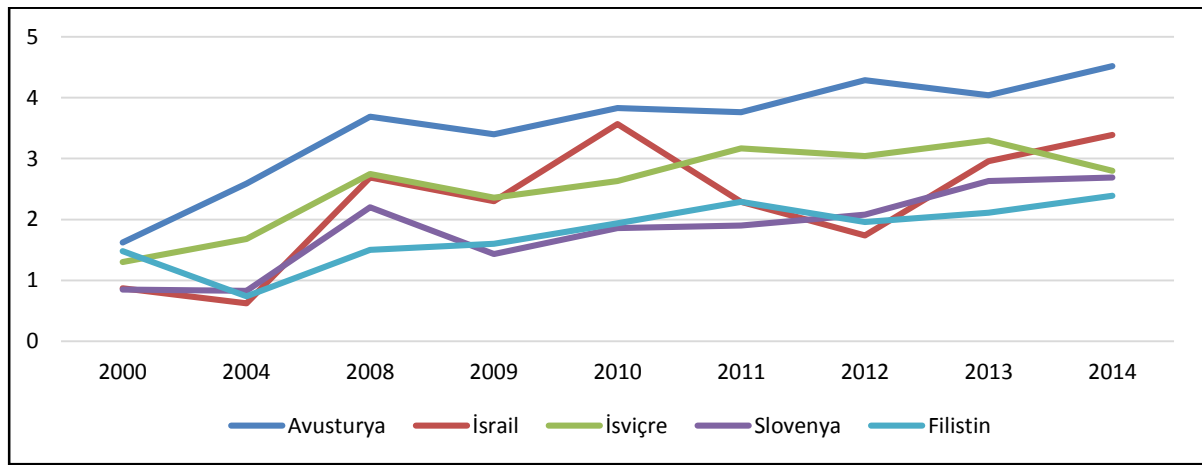
Kayısı fiyatlarını belirleyen en önemli unsur yıllık ürün (rekolte) miktarıdır. Rekolteyi etkileyen en önemli unsur ise ilkbahar geç donları olmaktadır. Yıllık ürün miktarının yüksek olduğu yıllarda ürün fiyatları düşmektedir (Gezer ve ark, 2009).

Dünya taze kayısı fiyatlarına bakıldığında; kayısı üretici fiyatlarının en yüksek olduğu ülke Avusturya olup, 2014 yılı FAO verilerine göre kayısı üretici fiyatının 4,52\$/kg olduğu görülmektedir. 1,02\$/kg ile Türkiye kayısı üretici ülkeler içinde düşük bir fiyata sahipken; İsrail, İsviçre ve Slovenya üretici fiyatları yüksek ülkeler arasında yer almaktadır. 2000-2014 yılları arasında kayısı fiyatlarında en çok artışın görüldüğü ülke, 4 kat artışla 1,68 \$/kg'a ulaşan Slovakya olmuştur. İsrail 3 kat artışla 3,39 \$/kg ve Slovenya 2 kat artışla 2,69 \$/kg ile onu takip eden diğer iki ülkedir. Türkiye'de ise üretici fiyatları 1 kat artış göstererek 1,02 \$/kg'a ulaşmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. Bazı Ülkeler İçin Taze Kayısı Üretici Fiyatları (US\$/KG)

Ülkeler	2000	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Avusturya	1,62	2,59	3,69	3,40	3,83	3,76	4,29	4,04	4,52
İsrail	0,87	0,62	2,69	2,30	3,57	2,29	1,74	2,96	3,39
İsviçre	1,30	1,68	2,75	2,36	2,63	3,17	3,04	3,30	2,80
Slovenya	0,85	0,83	2,20	1,43	1,86	1,90	2,08	2,63	2,69
Filistin	1,48	0,74	1,50	1,60	1,94	2,29	1,96	2,11	2,39
İran	0,86	0,56	0,50	1,65	1,35	1,09	1,38	1,69	2,03
Japonya	4,46	3,52	2,38	2,68	3,45	3,72	4,51	1,88	1,82
Kıbrıs	1,06	1,84	3,98	2,39	2,66	2,52	2,14	1,67	1,68
Slovakya	0,32	0,58	0,98	0,96	1,13	1,06	1,13	1,45	1,68
Türkiye	0,53	0,82	1,05	0,86	1,12	1,02	0,67	0,62	1,02

Kaynak: FAO

Şekil 7. Bazı Ülkeler İçin Taze Kayısı Üretici Fiyatları (US\$/KG)

2.5. Dış Ticaret

Dünya taze kayısı ticaretinde Almanya ve Rusya önemli ithalatçı ülkeler, Fransa ve İspanya ise önemli ihracatçı ülkeler konumundadır. İtalya hem ihracatçı hem de ithalatçıdır. Özellikle Fransa, son yıllarda giderek artan taze kayısı ihracatıyla dış ticaret pazarında %25'lik bir paya ulaşmıştır. Dünya kuru kayısı ihracatında Türkiye liderdir. Kuru kayısı da dünyanın diğer önemli ithalatçı ülkeleri ise Rusya, ABD, İngiltere ve Almanya'dır (Ünal, 2010).

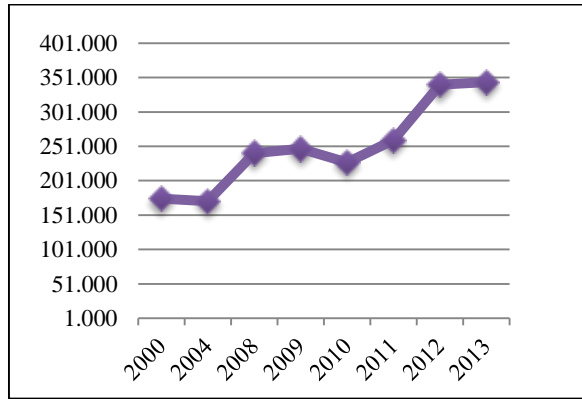
2.5.1. İthalat

Dünya taze kayısı ithalat durumu 2000-2013 dönemi itibarıyla incelendiğinde; yıllık ortalama % 7,5'lük artış olduğu ve 2000 yılında 174 bin 792 ton olan kayısı ithalatının 2013 yılında 344 bin 185 tona yükseldiği görülmektedir. 2013 yılında dünya taze kayısı ithalatının; %19,8'i 68 bin 259 ton ile Rusya'da, %16,8'i 57 bin 887 ton ile Kazakistan'da, %16,5'i ise 56 bin 680 ton ile Almanya'da gerçekleşmiştir. Dünyanın en önemli taze kayısı ithalatçıları arasında AB ülkeleri bulunmaktadır. Türkiye ise dış ticarete ihracatçı konumunda olduğundan dünya kayısı ithalat oranı oldukça düşüktür (Tablo 5).

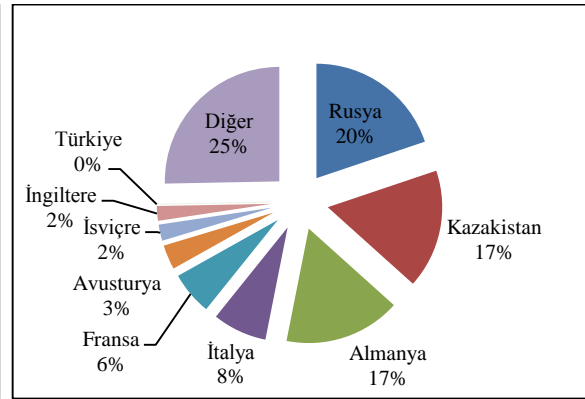
Tablo 5. Dünya Taze Kayısı İthalatı (Ton)

Ülkeler	2000	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Rusya	10.215	22.869	57.779	58.481	54.850	61.915	67.198	68.259
Kazakistan	1.495	122	252	327	5.000	17.682	25.711	57.887
Almanya	42.782	40.289	36.943	45.596	45.702	44.282	56.774	56.680
İtalya	27.782	22.034	16.004	32.925	16.036	23.782	21.004	26.342
Fransa	14.371	7.374	16.493	9.949	11.087	10.736	15.768	21.007
Avusturya	10.718	12.169	13.427	14.262	14.226	11.468	13.585	11.933
İsviçre	9.322	6.341	6.666	6.766	7.030	5.844	7.865	7.859
İngiltere	8.425	5.825	5.018	5.826	5.052	5.404	6.769	7.119
Türkiye	51	0	6	3	9	9	47	1
Diğer	49.631	53.941	88.455	73.167	68.639	78.905	125.688	87.098
Dünya	174.792	170.964	241.043	247.302	227.631	260.027	340.409	344.185

Kaynak: FAO

Şekil 8. Dünya Taze Kayısı İthalatı (Ton)

Şekil 9. Dünya Taze Kayısı İthalatının Ülkelere Göre Dağılımı (2013)

Dünya kuru kayısı ithalat durumu 2000-2013 dönemi itibariyle incelendiğinde; yıllık ortalama %4,5'luk artış olduğu ve 2000 yılında 99 bin 894 ton olan kuru kayısı ithalatının 2013 yılında 158 bin 173 tona yükseldiği görülmektedir.

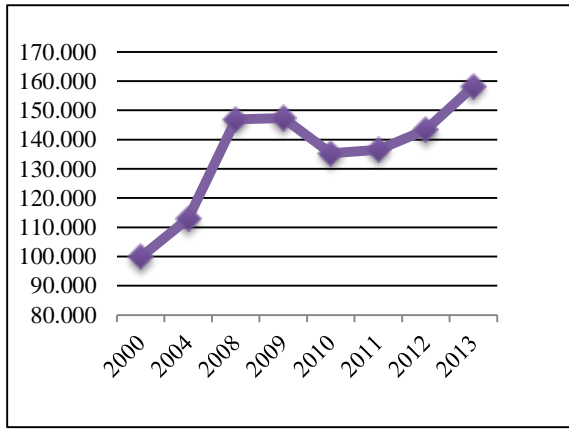
2013 yılında dünya kuru kayısı ithalatının; %19,7'si 31 bin 085 ton ile Kazakistan'da, %10,5'i 16 bin 668 ton ile Rusya'da, %10'u 15 bin 832 ton ile ABD'de, gerçekleşmiştir (Tablo 6).

Türkiye kayısı üretiminde kendine yeterli, taze ve kuru kayısıda net ihracatçı ülke konumundadır. Bu nedenle ithalat miktarı hem taze hem kuru kayısı için ihracat miktarına nazaran yok denecek kadar azdır.

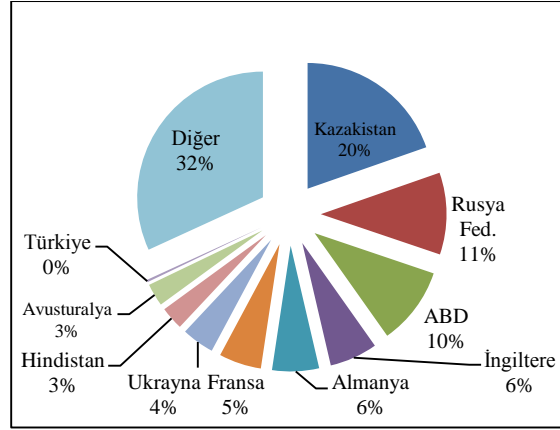
Tablo 6. Dünya Kuru Kayısı İthalatı (Ton)

Ülkeler	2000	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kazakistan	95	44	96	433	49	24.876	33.449	31.085
Rusya Fed.	25.174	26.903	46.686	48.768	44.815	18.364	15.059	16.668
ABD	16.618	16.263	14.588	15.238	13.499	13.715	14.195	15.832
İngiltere	7.659	11.146	11.384	10.082	9.866	9.050	8.946	9.730
Almanya	7.042	7.896	8.707	9.370	8.682	8.728	7.804	9.528
Fransa	6.039	8.818	8.910	7.637	8.079	6.595	7.773	8.615
Ukrayna	430	2.380	6.566	4.759	2.567	4.804	5.612	6.596
Hindistan	1.875	2.792	4.145	2.537	2.682	2.727	2.162	4.709
Avusturalya	4.536	5.272	4.415	5.142	4.544	4.542	4.654	4.601
Türkiye	1.324	1.237	645	580	479	1.173	690	455
Diğer	29.102	30.209	40.808	42.857	40.066	41.973	43.009	50.354
Dünya	99.894	112.960	146.950	147.403	135.328	136.547	143.353	158.173

Kaynak: FAO

Şekil 10. Dünya Kuru Kayısı İthalatı (Ton)

Şekil 11. Dünya Kuru Kayısı İthalatının Ülkelere Göre Dağılımı (2013)

2.5.2. İhracat

Türkiye, Avustralya ve İran dünya pazarlarına kuru; Güney Afrika, Yugoslavya, Çekoslovakya, Bulgaristan ve Romanya konserve; ABD ise Avrupa'ya hem kuru, hem de konserve kayısı satan ülkelerdir. Taze kayısı ihracatı yapan ülkeler ise; İspanya, İtalya, Fas, Tunus, İsrail, Macaristan'dır (Anonim, 2015).

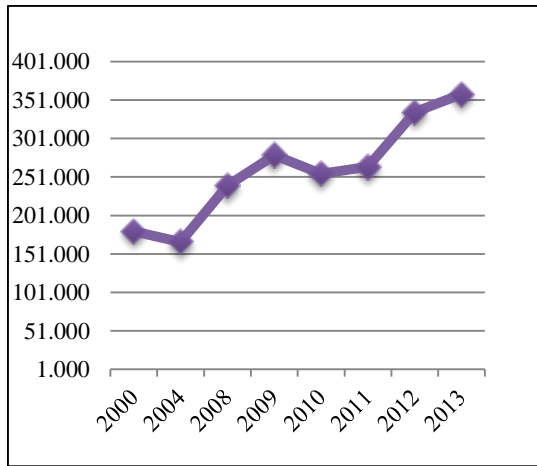
Dünya taze kayısı ihracat durumu 2000-2013 dönemi itibariyle incelendiğinde; yıllık ortalama %7,6'lık artış olduğu ve 2000 yılında 180 bin 286 ton olan kayısı ihracatının 2013 yılında 358 bin 474 tona yükseldiği görülmektedir. İhracata konu olan taze kayısı miktarı, taze kayısı üretiminin %9'unu oluşturmaktadır. 2013 yılında dünya taze kayısı ihracatının; %17,2'si 61 bin 793 ton ile İspanya'da, %16,3'ü 58 bin 260 ton ile Özbekistan'da, %12,6'sı 45 bin 304 ton ile Fransa'da gerçekleşmiştir. Türkiye ise 41 bin 583 ton ile dünya ihracatının %11,6'sını gerçekleştirmiştir. Fransa'nın dünya pazarındaki payı gittikçe artmaktadır (Tablo 7).

Kayısı üreticileri; ürünün çok olduğu yıllarda fiyatlar düşük olduğu için, ürünlerini satmayıp depoda bekletmekte ve gereken kükürt sınırının çok üstünde kükürt uygulanmakta, bu da ihracat için sorunlar oluşturabilmektedir (MEB, 2011).

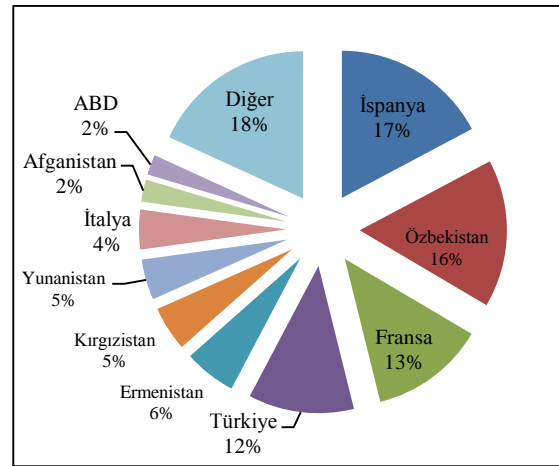
Tablo 7. Dünya Taze Kayısı İhracatı (Ton)

Ülkeler	2000	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013
İspanya	52.209	21.252	35.776	40.850	29.157	31.655	42.458	61.793
Özbekistan	1.288	4.464	9.781	15.211	20.551	26.629	14.262	58.260
Fransa	38.462	49.989	28.140	57.476	47.875	48.606	58.668	45.304
Türkiye	3.689	7.931	22.101	18.446	25.845	28.489	56.302	41.583
Ermenistan	129	65	5.280	9.227	1.971	6.573	12.318	20.524
Kırgızistan	5.735	2.593	21.709	14.042	14.408	13.567	18.469	17.600
Yunanistan	12.317	11.207	16.465	11.744	16.868	14.597	25.868	15.945
İtalya	15.310	13.711	13.258	11.455	22.570	20.333	31.442	15.643
Afganistan	4.100	4.490	27.296	30.076	4.092	3.573	3.239	8.728
ABD	6.313	6.945	7.827	5.099	5.739	6.485	7.649	7.984
Diğer	40.734	43.923	52.035	65.632	66.041	63.541	64.511	65.110
Dünya	180.286	166.570	239.668	279.258	255.117	264.048	335.186	358.474

Kaynak: FAO

Şekil 12. Dünya Taze Kayısı İhracatı (Ton)

Şekil 13. Dünya Taze Kayısı İhracatının Ülkelere Göre Dağılımı (2013)

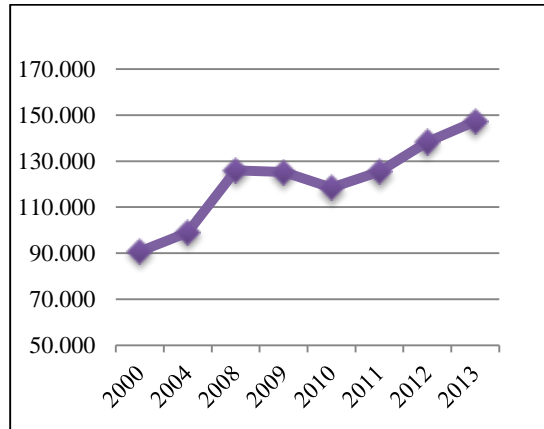
Dünya kuru kayısı ihracat durumu 2000-2013 dönemi itibarıyla incelendiğinde; yıllık ortalama %4,8'lik artış olduğu ve 2000 yılında 90 bin 757 ton olan kuru kayısı ihracatının 2013 yılında 147 bin 273 tona yükseldiği görülmektedir.

2013 yılında dünya kuru kayısı ihracatının; %76,3'ü 112 bin 429 ton ile Türkiye'de, %6,7'si 9 bin 883 ton ile Kazakistan'da, %4,8'i ise 7 bin ton ile Afganistan'da gerçekleşmiştir. Türkiye dünya kuru kayısı ihracatında ilk sırada yer almaktadır (Tablo 8).

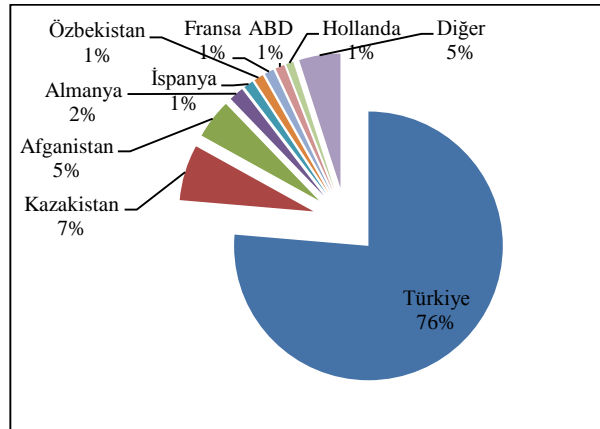
Tablo 8. Dünya Kuru Kayısı İhracatı (Ton)

Ülkeler	2000	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Türkiye	70.252	81.292	98.178	101.234	92.687	90.321	101.588	112.429
Kazakistan	30	12	0	21	20	5.394	10.762	9.883
Afganistan	1.900	2.652	3.980	4.216	5.646	5.165	3.629	7.001
Almanya	841	1.441	2.617	2.075	2.052	1.773	1.957	2.628
İspanya	63	170	407	539	626	349	1.053	1.695
Özbekistan	4.489	1.245	3.000	4.316	3.673	9.407	6.550	1.689
Fransa	1.776	2.891	2.369	1.475	1.280	1.441	1.381	1.674
ABD	1.893	1.236	1.122	1.281	1.693	1.514	1.708	1.631
Hollanda	788	991	941	2.493	3.048	2.686	1.261	1.315
Diğer	8.725	7.088	13.317	7.618	7.689	7.300	8.435	7.328
Dünya	90.757	99.018	125.931	125.268	118.414	125.350	138.324	147.273

Kaynak: FAO

Şekil 14. Dünya Kuru Kayısı İhracatı (Ton)

Şekil 15. Dünya Kuru Kayısı İhracatının Ülkelere Göre Dağılımı (2013)

3. TÜRKİYE'DE DURUM

3.1. Kayısı Toplu Meyvelik Alanı ve Üretim

Türkiye'de Karadeniz Bölgesi'nin çok nemli doğu kısımları ile Doğu Anadolu'nun kışları şiddetli yüksek yaylaları dışında kalan hemen her ilde kayısı yetiştiriciliği yapılabilmektedir. Türkiye'de kayısı üretimi Mersin, Malatya, Antalya, Isparta ve Elazığ illerinde yoğunlaşmıştır ve kurutmalık kayısının tamamına yakını Malatya İl'inde üretilmektedir. Elazığ, Erzincan ve Sivas'ta da önemli miktarda kurutmalık kayısı üretimi yapılmaktadır. Erkenci taze kayısı yetiştiriciliği bakımından Akdeniz Bölgesi'nde İçel, Hatay, Adana ve Antalya; Ege Bölgesi'nde İzmir ve çevresi; orta mevsim taze kayısı yetiştiriciliğinde Doğu Anadolu'da Kars ve Iğdır büyük öneme sahiptir (Anonim, 2015). İç Anadolu ve Marmara bölgelerinde de üretimi yapılmaktadır.

TÜİK verilerine göre 2014 yılında Türkiye'de kayısı meyvelik alanı 117 bin hektardır. Aynı yılın verilerine göre 270 bin ton kayısı üretimi gerçekleşmiştir. 2000-2014 dönemine ilişkin toplam kayısı toplu meyvelik alanı, verim düzeyleri ve üretim miktarı incelendiğinde; meyvelik alanlarının yılda ortalama %2,2 oranında arttığı, buna karşılık verimde yıllık %4,5'lik azalma olduğu ve buna bağlı olarak da kayısı üretim miktarının yıllık %3,5 oranında düştüğü görülmektedir (Tablo 9). Türkiye kayısı üretim miktarı iklim koşullarına bağlı olarak yıldan yıla değişmektedir. Bu nedenle iklimin uygun olduğu yıllarda üretim yüksek olmaktadır. Donların fazla görüldüğü 2010 yılında ve özellikle 2014 yılında üretim miktarının oldukça düştüğü görülmektedir (Aslan ve Pala, 2015).

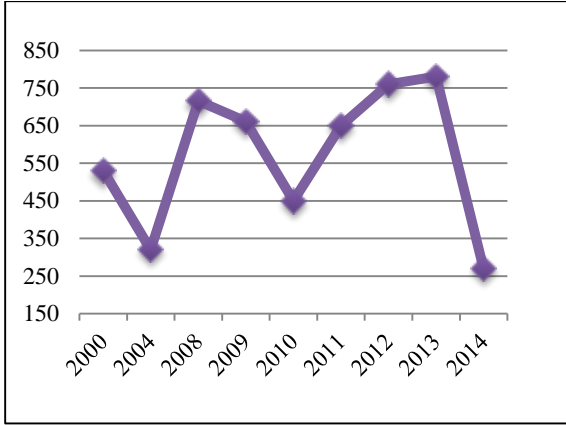
Üretilen kayısının önemli bir bölümü kurutulduktan sonra ihraç edilmekte geri kalanı büyük oranda taze olarak bir kısmı da sanayi üretiminde kullanılmaktadır. Malatya Türkiye'nin en önemli kayısı üretim merkezi olup, kuru kayısı ihracatında da önemli bir yer almaktadır. Türkiye taze kayısı üretiminin yarısından fazlası bu ilden sağlanmakta, üretilen kayısının önemli bir bölümü kurutulmakta ve kuru kayısının yaklaşık % 90-95'i ise ihraç edilmektedir (TCEB, 2013).

Doğu Anadolu Bölgesi'nde üretilen taze kayısı büyük oranda iç pazarlara, Akdeniz Bölgesi'nde yetiştirilen erkenci kayısılar ise daha çok dış pazarlara sunulmaktadır (Aslan, 2015).

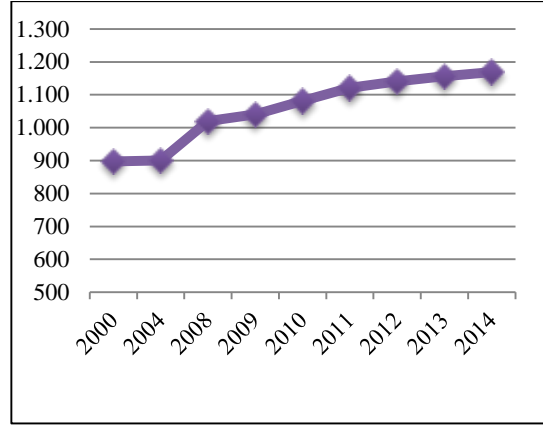
Tablo 9. Türkiye'de Kayısı Toplu Meyvelik Alanı, Üretim ve Verimi

Yıl	Toplu meyveliklerin alanı (Bin Dekar)	Üretim (Bin Ton)	Ağaç başına ortalama verim (Kg)
2000	898	530	49
2004	900	320	28
2008	1.020	716	54
2009	1.041	661	49
2010	1.081	450	33
2011	1.121	650	47
2012	1.141	760	54
2013	1.156	780	54
2014	1.169	270	18

Kaynak: TÜİK

Şekil 16. Türkiye Kayısı Üretimi (Bin Ton)

Şekil 17. Türkiye Kayısı Tolu Meyvelik Alanı (Bin Dekar)

2014 yılında 2000 yılına göre, toplu meyvelik alanında (%30) meyve veren yaşta ağaç sayısında (%40) ve toplam ağaç sayısında (%30) artış sağlanmasına rağmen, yaşanan verim düşüklüğü nedeniyle 2014 yılı için üretim önemli ölçüde düşmüştür. 2014 yılı öncesine kadar, toplu meyvelik alanı, meyve veren yaşta ağaç sayısı, toplam ağaç sayısı ve verim artışına bağlı olarak üretim de genel olarak artış sağlandığı görülmektedir(Tablo 10).

Tablo 10. Türkiye’de Kayısı Toplu Meyveliklerin Alanı, Meyve Veren, Vermeyen ve Toplam Ağaç Sayısı (Bin Dekar; Bin Adet)

Yıl	Toplu Meyveliklerin Alanı (Dekar)	Meyve Veren Yaşta Ağaç Sayısı (Adet)	Meyve Vermeyen Yaşta Ağaç Sayısı (Adet)	Toplam Ağaç Sayısı (Adet)
2000	898	10.730	2.690	13.420
2004	900	11.500	2.050	13.550
2008	1.020	13.261	2.200	15.462
2009	1.041	13.490	2.221	15.711
2010	1.081	13.770	2.315	16.085
2011	1.121	13.860	2.499	16.359
2012	1.141	14.134	2.530	16.664
2013	1.156	14.453	2.521	16.975
2014	1.169	15.005	2.384	17.388

Kaynak: TÜİK

Türkiye’de en geniş toplu meyvelik alanına 85 bin 848 ha ile Orta Doğu Anadolu Bölgesi sahiptir. Bu bölgeyi 20 bin 452 ha ile Akdeniz Bölgesi ve 3 bin 742 ha ile Orta Anadolu Bölgesi izlemektedir. Orta Doğu Anadolu Bölgesi toplu meyvelik alanı bakımından ilk sırada yer almasına rağmen, 51 bin 782 ton üretim gerçekleştirerek üretimde ikinci sırada yer almakta ve birinciliği 165 bin 925 ton üretim gerçekleştiren Akdeniz Bölgesi’ne bırakmaktadır. Bölgeler arasında birim alandan elde edilen verim farklılık göstermektedir. En verimli meyvelik alanları Akdeniz, Batı Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgelerinde yer almaktadır (Tablo 11).

Tablo 11. Türkiye Bölgelere Göre Kayısı Toplu Meyveliklerin Alanı, Üretim ve Verimi (2014)

Bölgeler	Toplu meyveliklerin Alanı (Dekar)	Üretim (Ton)	Ağaç başına ortalama verim (Kg)
Akdeniz	204.521	165.925	45
Ortadoğu Anadolu	858.480	51.782	6
Batı Anadolu	7.519	15.040	37
Ege	16.951	13.644	25
K.D. Anadolu	31.917	8.801	20
Batı Marmara	4.479	5.388	28
Orta Anadolu	37.422	4.450	5
Güneydoğu Anadolu	6.498	2.918	15
Doğu Karadeniz	669	1.068	32
Doğu Marmara	375	518	16
B. Karadeniz	340	375	5
İstanbul	10	91	21

Kaynak: TÜİK

3.2. Tüketim

Türkiye’de üretilen kayısının %10-15’i taze olarak, geri kalanı ise kurutmalık olarak tüketilmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi’nde üretilen taze kayısı önemli ölçüde iç piyasaya; Akdeniz Bölgesi’nde yetiştirilen erkenci kayısılar ise dış piyasaya arz edilmektedir (Aslan ve Pala, 2015).

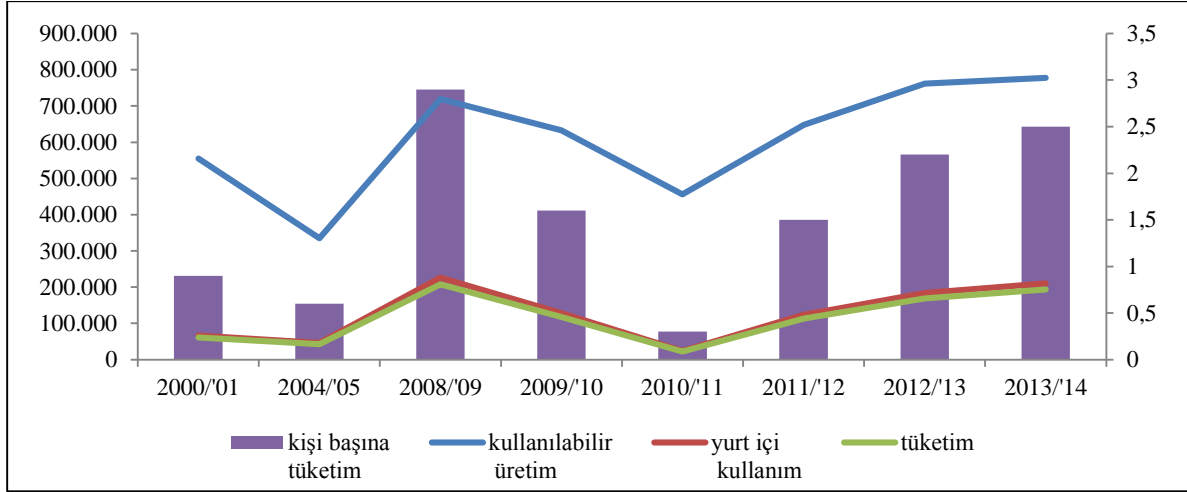
Dünyada üretilen kayısının önemli bir bölümü taze olarak tüketilmektedir. Ancak, Türkiye’de kayısı çeşitlerinin kuru madde oranının yüksek olması, hasat dönemi iklim şartlarının doğal kurumaya uygun olması ve taze meyve muhafaza yöntemlerinin yeterince yaygın olmaması gibi sebeplerle, üretilen kayısıların büyük çoğunluğu kurutularak değerlendirilmektedir. Dünyada üretilen taze kayısının ancak %10-15’i kurutularak değerlendirilirken, bu oran Türkiye’de yaklaşık % 80’e ulaşmaktadır (Gezer ve ark, 2009).

Türkiye’de nüfus artış hızına paralel olarak tüketimin de yıllar itibariyle artış gösterdiğini söylemek mümkündür. 2013/2014 yılında 2000/2001 yılına göre, kayısı tüketimi 2 kat artış göstererek 193 bin 771 tona; kişi başına kayısı tüketimi ise yine 2 kat artış göstererek 2,5 kg’a ulaşmıştır (Tablo 12).

Tablo 12. Türkiye Kayısı Üretim ve Tüketim Miktarları (Ton)

Piyasa yılı	Kullanılabilir üretim	Yurt içi kullanım	Tüketim	Kişi başına tüketim (Kg)
2000/'01	554.682	66.608	61.279	0,9
2004/'05	335.300	46.152	42.460	0,6
2008/'09	719.050	225.949	207.873	2,9
2009/'10	633.136	127.794	117.571	1,6
2010/'11	456.134	24.341	22.394	0,3
2011/'12	647.740	123.419	113.546	1,5
2012/'13	762.073	183.391	168.719	2,2
2013/'14	777.521	210.620	193.771	2,5

Kaynak: TÜİK

Şekil 18. Türkiye Kayısı Üretim ve Tüketim Miktarları (Ton), Kişi Başına Tüketim (Kg)

3.3. Fiyatlar

İlkbahar geç donları üretimi etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Üretimde meydana gelen dalgalanmalar fiyatları direkt olarak etkilemekte olup, üretim ve ihrac miktarına bağlı olarak da fiyatlarda değişim olabilmektedir (TZOB, 2004).

2015 yılında 2009 yılına göre üretici açısından kayısı fiyatları incelendiğinde, taze kayısı fiyatının 1 kat artarak 2,70 TL/kg'a ve Malatya Ticaret Borsası'na göre ise kuru kayısı fiyatının 2 kat artarak 2015 yılında 11,18 TL/kg'a ulaştığı görülmektedir. Tüketici açısından incelediğimizde aynı süreçte taze kayısı fiyatları 1 kat artarak 4,70 TL/Kg ve kuru kayısı fiyatı ise 2 kat artarak 29,65 TL/kg'a ulaşmıştır (Tablo 13).

Tablo 13. Türkiye Kayısı Tüketici ve Üretici Fiyatları (TL/Kg)

Yıllar	Üretici TL/Kg		Tüketici TL/Kg	
	Taze Kayısı*	Malatya TB Kuru Kayısı**	Taze Kayısı***	Kuru Kayısı
2009	1,35	3,59	2,62	8,68
2010	1,35	5,21	2,63	10,78
2011	1,70	6,01	2,77	13,59
2012	1,17	4,57	2,36	13,98
2013	1,45	4,19	3,24	14,24
2014	2,47	9,49	5,61	23,95
2015	2,70	11,18	4,70	29,65

Kaynak: TÜİK Üretici ve Tüketici fiyatı; Malatya Ticaret Borsası. * Mayıs, haziran, temmuz, ağustos ayı ortalama fiyatları. ** Malatya Ticaret Borsası Kuru Kayısı HMS fiyatları. *** Haziran, temmuz, ağustos ayı ortalama fiyatları.

3.4. Dış Ticaret

Türkiye’de kayısı dış ticareti taze kayısı ve kuru kayısı olarak yapılmaktadır. Türkiye, dünya piyasalarında taze kayısıdan daha çok kuru kayısı ile yer almaktadır.

3.4.1. İthalat

Türkiye taze kayısı üretiminde dünya ticaretinde net ihracatçı olup, ithalatı yok denecek kadar azdır. 2014 yılında Güney Afrika’dan 1.480 bin TL karşılığı 0,7 ton taze kayısı ithalatı gerçekleşmiştir. Ülkelere göre taze kayısı ithalatına bakıldığında, ithalatın yapıldığı ülkeler yıllara göre değişmekle birlikte, G. Afrika, Rusya, Suudi Arabistan, Almanya ve Suriye’nin yer aldığı görülmektedir. İthalat miktarının en fazla olduğu yıl, iklim şartlarının elverişsizliği nedeniyle 2012 yılında gerçekleşmiştir (Tablo 14). Türkiye taze kayısı ithalat durumu 2000-2014 dönemi itibariyle incelendiğinde; yıllık ortalama %7’lik azalma olduğu ve 2000 yılında 51 ton olan taze kayısı ithalatının 2014 yılında 0,7 tona gerilediği görülmektedir (Şekil 19).

Türkiye kuru kayısı üretiminde de taze kayısıda olduğu gibi dünya ticaretinde net ihracatçı bir ülke olup, ihracata kıyasla, ithalatı yok denecek kadar azdır. Türkiye, kuru kayısı ithalatının önemli bir kısmını Almanya, ABD ve İspanya’dan gerçekleştirmektedir. 2014 yılında 8 milyon 640 bin TL karşılığında, yaklaşık 945 ton kuru kayısı ithalatı gerçekleştirilmiştir (Tablo 15). Türkiye kuru kayısı ithalat durumu yıllara göre değişim göstermekle birlikte, 2000-2014 dönemi itibariyle incelendiğinde, yıllık ortalama %2’lik azalma olduğu ve 2000 yılında 1.324 ton olan kuru kayısı ithalatının 2014 yılında 945 tona gerilediği görülmektedir (Şekil 20).

Tablo 14. Türkiye Ülkelere Göre Taze Kayısı İthalatı (M: Ton, Değer: Bin \$, Bin TL)

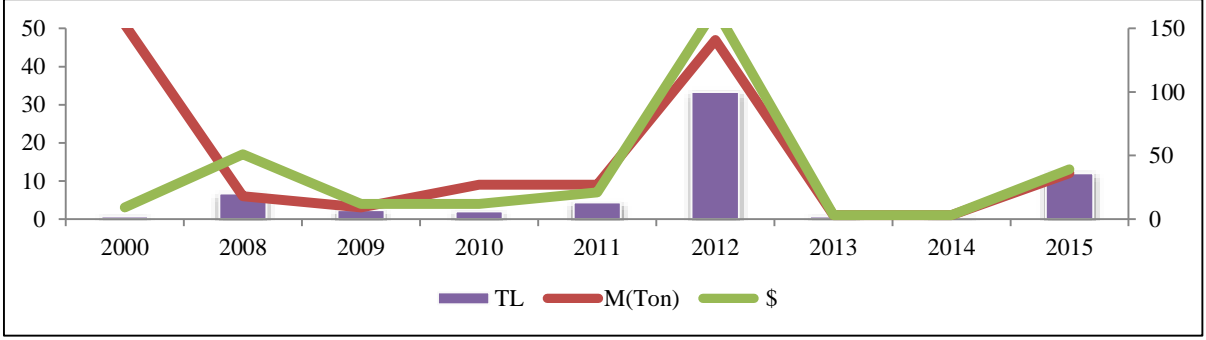
Ülkeler	2011			2012			2013			2014			2015		
	M	\$	TL	M	\$	TL	M	\$	TL	M	\$	TL	M	\$	TL
G. Afrika	3	3	5	10	13	23	1	1	2	1	1	1	0	0	0
S. Arab.	6	4	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Almanya	0	0	0	16	35	62	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rusya	0	0	0	15	5	10	0	0	0	0	0	0	12	13	36
Fed.															
Şili	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Suriye	0	0	0	5	3	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	9	7	13	47	55	100	1	1	2	1	1	1	12	13	36

Kaynak: TÜİK

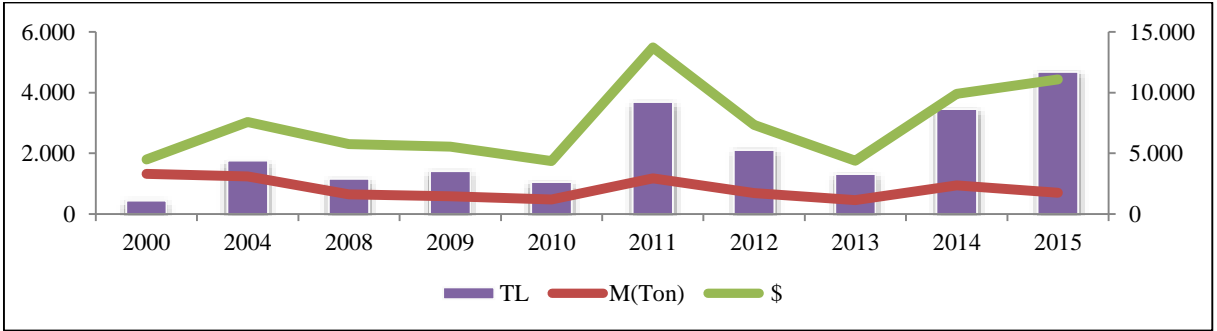
Tablo 15. Türkiye Ülkelere Göre Kuru Kayısı İthalatı (M: Ton, Değer: Bin \$, Bin TL)

Ülkeler	2011			2012			2013			2014			2015		
	M	\$	TL	M	\$	TL	M	\$	TL	M	\$	TL	M	\$	TL
Almanya	182	881	1.401	109	567	1.034	103	459	875	301	1.606	3.523	118	720	1.845
ABD	273	1.554	2.758	49	247	445	27	115	228	105	348	747	47	526	1.302
İspanya	11	61	94	17	72	126	22	72	126	83	410	902	41	258	756
Letonya	20	97	168	0	0	0	0	0	0	78	126	270	0	0	0
İtalya	0	0	0	8	42	77	2	7	15	59	236	512	10	102	233
İran	255	798	1.263	31	109	196	0	0	0	51	196	411	0	0	0
Fransa	0	0	0	26	95	169	38	127	240	46	161	360	118	888	2.302
Mısır	21	85	158	0	0	0	20	34	68	41	112	242	102	275	788
İsveç	13	64	110	4	26	50	0	0	0	30	82	179	0	0	0
Japonya	0	0	0	0	0	0	4	22	47	28	136	294	0	0	0
Diğer	398	1.949	3.262	446	1.776	3.181	240	921	1.677	123	545	1.199	268	1.702	4.614
Toplam	1.173	5.490	9.213	690	2.934	5.277	455	1.758	3.276	945	3.958	8.640	704	4.471	11.840

Kaynak: TÜİK

Şekil 19. Türkiye Yıllara Göre Taze Kayısı İthalatı (Ton, Bin \$, Bin TL)

Şekil 20. Türkiye Yıllara Göre Kuru Kayısı İthalatı (Ton, Bin \$, Bin TL)

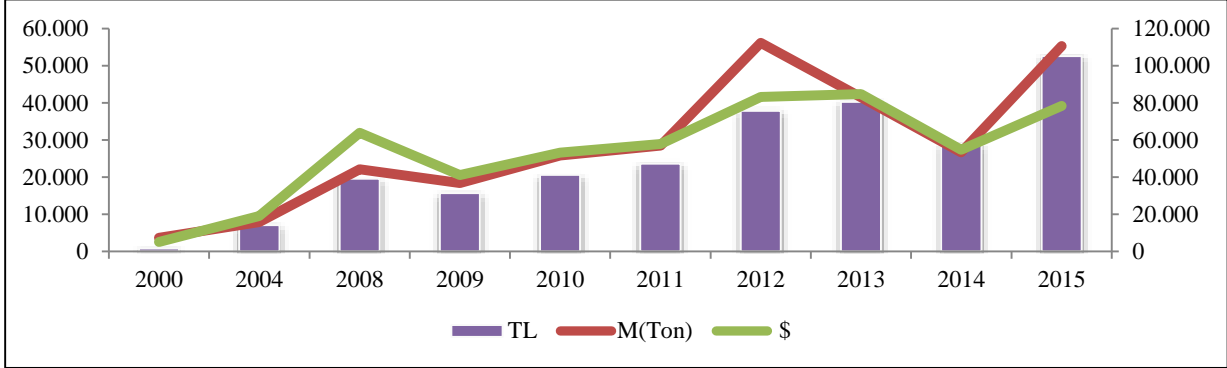
3.4.2. İhracat

Türkiye, taze kayısıların büyük çoğunluğunun iç piyasada tüketilmesi nedeniyle, taze kayısı ihracatında istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Türkiye’de taze kayısı üretimi aynı ekolojik koşullara sahip olan Fransa, İspanya ve İtalya gibi ülkelere daha fazla olmasına rağmen, taze kayısı ihracat miktarı ve gelirleri bakımından Türkiye bu ülkelerin gerisinde kalmaktadır (Aslan, 2015). Buna rağmen son yıllarda ihracat miktarında artışlar gözlenmekte olup 2014 yılında 57 milyon 921 bin TL karşılığında 26 bin 692 ton taze kayısı ihracatı gerçekleştirilmiştir.

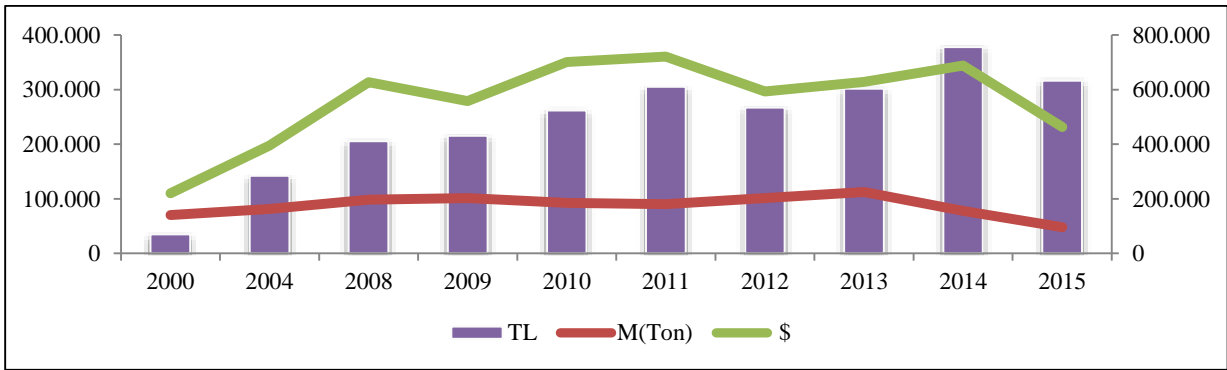
Ülkelere göre taze kayısı ihracatına bakıldığında, ihracatın en fazla yapıldığı ülkenin Rusya olduğu görülmektedir. Irak, Bulgaristan, Almanya ve Suudi Arabistan ihracatın fazla yapıldığı diğer ülkeler arasında yer almaktadır (Tablo 16). Türkiye taze kayısı ihracat durumu 2000-2014 dönemi itibariyle incelendiğinde; yıllık ortalama %45’lik artış olduğu ve 2000 yılında 3 bin 689 ton olan taze kayısı ihracatının 2014 yılında 26 bin 692 tona yükseldiği görülmektedir (Şekil 21).

Dünya kuru kayısı ihracatında ilk sırada yer alan Türkiye, 2014 yılında 756 milyon 062 bin TL karşılığında, yaklaşık 77 bin 850 ton kuru kayısı ihracatı gerçekleştirmiştir. Türkiye kuru kayısı ihracatının önemli bir kısmını ABD, Almanya, Fransa, Rusya ve İngiltere’ye yapmaktadır (Tablo 17). Kuru kayısı, kuru meyve sektörümüzün önemli geleneksel ihraç ürünlerindedir. Kuru kayısı ihracatında en önemli unsurlardan bir diğeri, ihracatımızın belirli ülkelere yoğunlaşmış olmasıdır. En fazla ihracat yapılan ilk 10 ülkenin bütün kuru kayısı ihracatımızdaki payı %68 dolaylarındadır (TCEB, 2013). Dünyada her yıl yaklaşık 80-90 bin ton kuru kayısı ihracatı yapılmaktadır. Yıllara göre değişimle birlikte dünya ihracatının %76-78’i Türkiye tarafından gerçekleştirilmektedir (TZOB, 2004). Bu nedenle kuru kayısı Türkiye için en önemli ihraç ürünleri arasında yer almaktadır.

Türkiye kuru kayısı ihracat durumu 2000-2014 dönemi itibariyle incelendiğinde, yıllık ortalama %1'lik artış olduğu ve 2000 yılında 70 bin 252 ton olan kuru kayısı ihracatının 2014 yılında 77 bin 850 tona yükseldiği görülmektedir (Şekil 22).

Şekil 21. Türkiye Yıllara Göre Taze Kayısı İhracatı (Ton, Bin \$, Bin TL)

Şekil 22. Türkiye Yıllara Göre Kuru Kayısı İhracatı (Ton, Bin \$, Bin TL)

Tablo 16. Türkiye Ülkelere Göre Taze Kayısı İhracatı (M: Ton, Değer: Bin \$, Bin TL)

Ülkeler	2011			2012			2013			2014			2015		
	M	\$	TL	M	\$	TL	M	\$	TL	M	\$	TL	M	\$	TL
Rusya Fed.	12.909	11.568	18.828	23.208	16.124	29.368	18.568	16.659	31.581	14.708	12.560	26.466	28.795	21.971	58.883
Irak	4.341	2.242	3.586	14.042	4.766	8.741	7.601	2.606	4.894	4.182	1.574	3.306	17.221	5.062	13.450
Bulgaristan	3.175	3.053	4.942	4.905	4.003	7.282	3.828	3.546	6.631	2.551	2.526	5.311	134	133	352
Almanya	3.133	7.474	12.342	4.729	9.178	16.609	5.735	13.055	25.122	1.523	6.295	13.401	2.887	6.646	17.970
S. Arab.	2.247	1.601	2.702	1.555	857	1.546	1.261	962	1.881	872	982	2.085	2.345	1.570	4.327
Belarus	5	4	6	670	494	898	428	363	693	396	315	666	380	217	582
Romanya	279	287	457	347	315	573	427	454	829	382	447	937	533	663	1.759
Ukrayna	599	388	623	3.696	2.628	4.782	1.217	866	1.605	365	222	466	95	58	154
Suriye	13	6	10	894	307	559	0	0	0	323	97	204	665	157	417
BAE	10	14	23	41	20	35	177	161	311	206	284	602	232	133	375
Diğer	1.778	2.300	3.789	2.114	2.923	5.311	2.300	3.721	7.060	1.184	2.118	4.479	2.050	2.626	7.110
Toplam	28.489	28.936	47.307	56.202	41.613	75.704	41.543	42.391	80.605	26.692	27.420	57.921	55.337	39.236	105.381

Kaynak: TÜİK

Tablo 17. Türkiye Ülkelere Göre Kuru Kayısı İhracatı (M: Ton, Değer: Bin \$, Bin TL)

Ülkeler	2011			2012			2013			2014			2015		
	M	\$	TL	M	\$	TL	M	\$	TL	M	\$	TL	M	\$	TL
ABD	13.032	55.502	94.156	14.295	44.512	80.092	14.861	42.259	81.025	10.824	50.084	108.504	8.214	42.663	118.998
Almanya	8.035	36.497	61.787	7.146	24.787	44.707	8.534	29.805	57.490	7.216	39.072	85.749	3.607	19.829	55.799
Fransa	6.370	29.456	50.089	7.311	26.997	48.612	7.633	26.107	50.204	7.117	36.250	79.721	4.388	25.685	70.557
İngiltere	6.496	27.348	45.567	6.615	19.563	35.221	7.176	18.379	35.123	6.390	24.671	54.208	4.426	22.977	62.374
Rusya Fed.	11.471	38.797	65.462	13.532	32.908	59.230	15.036	32.573	62.224	6.326	17.048	37.555	5.341	11.708	33.170
Avustralya	4.857	20.608	34.545	5.291	16.192	29.199	5.327	14.425	27.681	4.625	18.607	41.120	3.113	17.076	45.993
Brezilya	3.966	16.253	27.487	3.619	12.785	23.040	4.029	13.997	27.200	3.097	21.638	47.739	2.056	10.237	28.334
Mısır	1.681	6.515	10.398	2.676	7.401	13.294	3.162	7.086	13.406	2.428	6.401	14.317	1.408	4.485	11.535
Ege S. B	1.902	7.938	13.411	2.793	8.485	15.277	3.047	8.215	15.574	2.345	10.142	22.086	1.702	8.549	23.420
Diğer	32.513	121.991	207.305	38.272	102.874	185.439	43.623	121.288	233.586	27.483	120.385	265.063	22.468	103.706	284.038
Toplam	90.321	360.907	610.208	101.550	296.504	534.112	112.429	314.134	603.513	77.850	344.297	756.062	56.724	266.916	734.219

Kaynak: TÜİK

4. GENEL DEĞERLENDİRME

Kayısının üretim merkezi Anadolu olup, birçok Akdeniz ülkesi gibi Türkiye’de de yetiştiriciliği ekonomik önem taşıyan bir üründür. Bu nedenle dünya ve Türkiye’de kayısı hasat edilen alan ve üretim miktarı giderek artmaktadır.

FAO 2013 yılı verilerine göre 504 bin ha alandan 4 milyon ton kayısı üretimi gerçekleşmiştir. Bu üretimin %20’si Türkiye tarafından sağlanmıştır. İran ve Özbekistan diğer önemli üretici ülkeler arasında yer almaktadır. Kayısının ekolojik istekleri nedeniyle az sayıda ülke tarafından yetiştiriciliği yapılabilmektedir. Aynı şekilde kuru kayısı üreticisi olan ülke sayısı da azdır. Dünya’da üretilen kayısı genellikle taze olarak değerlendirilirken, Türkiye’de çeşit özelliği nedeniyle daha çok kurutularak değerlendirilmektedir. Türkiye, kayısı üretiminde olduğu gibi dünya kuru kayısı üretiminde de ilk sırada yer almaktadır. 2012 yılı verilerine göre dünya kuru kayısı üretiminin %74’ü Türkiye tarafından karşılanmıştır. Türkiye’de kayısı tüketimi, ülke üretim miktarının gerisindedir. Ancak yıllar itibariyle tüketimde olan artış Türkiye’yi dünya tüketimine yaklaştırmıştır.

Dünya taze kayısı ithalatında önemli paya sahip olan ülkeler; Rusya, Kazakistan ve Almanya iken, kuru kayısı ithalatında, Kazakistan, Rusya ve ABD yer almaktadır. Türkiye taze ve kuru kayısı ithalatı yıllar itibariyle değişim göstermekle birlikte ithalatı ihracat miktarına nazaran azdır ve dünya ülkeleri arasında ithalatta önemli bir yer almamaktadır. Türkiye’nin kuru kayısı ithal ettiği ülkelerin başında Almanya, ABD, İspanya ve Fransa gelmektedir.

Dünya taze kayısı ihracatında İspanya, Özbekistan ve Fransa önde gelen ülkeler arasındadır. Türkiye ise 2013 yılı verilerine göre dünya ihracatının %12’sini karşılamıştır. Taze kayısı ihracatında önemli ilerlemeler olmasına rağmen, Türkiye dünya piyasasında istenilen yere henüz ulaşamamıştır. Türkiye’nin taze kayısı ihraç ettiği ülkelerin başında Rusya, Irak, Almanya ve Bulgaristan gelmektedir. Kuru kayısı Türkiye’nin önemli ihraç ürünleri arasındadır. 2013 yılı verilerine göre dünya kuru kayısı ihracatının %76’sı Türkiye tarafından karşılanmıştır. Dünya kuru kayısı ihracatında öneme sahip diğer iki ülke ise Kazakistan ve Afganistan’dır. Türkiye kuru kayısı ihracatını önemli ölçüde ABD, Almanya, Rusya ve Fransa ile gerçekleştirmektedir.

Kayısı dünya genelinde ilkbahar geç donlarından en çok etkilenen ürünler arasında yer aldığından, üretimi ve ticareti üzerinde en önemli risk ilkbahar geç donlarıdır. Bu bakımdan, Türkiye’de yetiştirilen çeşitlerin dona dayanıklı olmaması üretim ve ihracatı etkileyen en önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. İlkbahar geç donlarına ek olarak, yetersiz işletme büyüklüğü, etkin bir üretici birliğinin olmayışı, finansman, su kıtlığı ve kuraklık, verim ve kalite gibi üretim sorunları ile markalaşma ve tanıtım gibi pazarlama sorunları da kayısı için çözümlenmesi gereken önemli sorunlar arasında yer almaktadır.

Kayısı besin değeri bakımından yüksek, aynı zamanda Türkiye için ihracat geliri sağlayan önemli bir üründür. Bu bağlamda söz konusu sorunların çözümü, ülke içi tüketimin ve ihracat gelirlerinin de artmasını sağlayacaktır.

EK TABLOLAR

Ek Tablo 1. İllere Göre Kayısı Durumu (2014)

İller	Toplu meyveliklerin alanı (Dekar)	Üretim (Ton)	Ağaç başına ortalama verim(Kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı (Adet)	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı (Adet)	Toplam ağaç sayısı (Adet)
Mersin	67.684	111.738	84	1.329.762	265.427	1.595.189
Malatya	768.000	38.654	5	7.287.000	531.000	7.818.000
Antalya	13.978	27.463	55	495.914	141.218	637.132
Isparta	19.572	12.141	35	348.441	127.858	476.299
Elazığ	85.864	11.390	11	1.066.577	172.448	1.239.025
Karaman	2.148	7.090	71	100.250	21.950	122.200
Kars	6.200	6.724	75	89.580	20.165	109.745
Hatay	7.070	6.546	33	199.383	59.635	259.018
Adana	3.515	5.205	53	98.047	3.150	101.197
Ankara	3.348	4.513	32	139.472	56.611	196.083
Konya	2.023	3.437	21	167.152	23.050	190.202
Çanakkale	3.835	3.403	35	97.585	42.918	140.503
Manisa	4.593	2.776	25	108.936	32.395	141.331
İzmir	2.653	2.625	28	93.685	5.940	99.625
Denizli	3.254	2.171	25	87.716	23.107	110.823
Muğla	743	1.850	25	74.580	5.645	80.225
Afyon	3.860	1.600	15	104.490	20.639	125.129
Aydın	1.073	1.541	33	46.235	19.634	65.869
Kayseri	6.116	1.478	5	308.936	24.424	333.360
Sivas	12.656	1.267	7	186.040	152.345	338.385
Erzurum	612	1.140	28	40.603	13.492	54.095
Osmaniye	754	1.109	56	19.727	935	20.662
Balıkesir	463	1.058	19	54.362	6.388	60.750
Kahramanmaraş	91.560	994	1	1.178.630	7.025	1.185.655
Uşak	755	894	38	23.555	3.690	27.245
Gaziantep	1.645	873	18	48.230	6.562	54.792
Van	1.586	871	28	31.046	16.539	47.585
Erzincan	5.188	861	6	139.283	26.592	165.875
Artvin	384	804	45	17.945	4.553	22.498
Burdur	388	729	31	23.697	5.075	28.772
Diyarbakır	2.267	620	14	44.205	10.032	54.237
Yozgat	500	561	16	34.227	59.311	93.538
Adıyaman	1.187	515	15	33.305	31.915	65.220
Hakkâri	1.985	494	22	22.000	11.760	33.760
Niğde	6.170	417	4	99.740	30.170	129.910
Tekirdağ	71	405	29	14.164	3.090	17.254
Aksaray	412	381	7	53.905	14.894	68.799
Edirne	3	356	21	16.737	427	17.164
Şanlıurfa	248	342	23	15.160	945	16.105
Mardin	139	296	11	27.782	2.443	30.225

Gümüşhane	285	264	17	15.410	17.560	32.970
Bilecik	267	239	16	14.683	6.112	20.795
Kırşehir	73	238	15	16.169	3.195	19.364
Eskişehir	66	219	15	14.851	2.900	17.751
Çorum	210	188	5	34.907	13.790	48.697
Kütahya	20	187	19	9.790	3.835	13.625
Kırklareli	107	166	18	9.014	1.535	10.549
Bitlis	302	165	12	13.695	4.775	18.470
Batman	450	158	18	8.575	2.322	10.897
Kırıkkale	406	108	3	38.815	5.597	44.412
Bingöl	463	102	8	12.429	2.929	15.358
İstanbul	10	91	21	4.370	755	5.125
Tunceli	180	79	8	9.475	2.960	12.435
Amasya	30	70	3	21.770	4.085	25.855
Kilis	502	53	9	5.873	653	6.526
Tokat	75	50	4	12.162	8.092	20.254
Ağrı	131	47	6	7.470	3.955	11.425
Siirt	35	45	11	4.244	1.391	5.635
Çankırı	25	40	5	8.760	1.558	10.318
Sakarya	0	33	20	1.650	50	1.700
Bayburt	0	29	39	753	100	853
Muş	100	27	25	1.074	311	1.385
Bursa	42	25	16	1.580	310	1.890
Sinop	0	21	17	1.265	325	1.590
Şırnak	25	16	14	1.180	265	1.445
Karabük	0	3	19	160	65	225
Kastamonu	0	3	18	170	44	214
Düzce	0	2	20	100	0	100
İğdır	19.786		0	155.390	219.080	374.470
Nevşehir	11.089		0	210.837	69.705	280.542

Kaynak: TÜİK

KAYNAKLAR

Anonim, 2015. <http://tae.gov.ct.tr/Portals/1115/kitablar/kay%C4%B1s%C4%B1.pdf/> (Erişim Tarihi:30.12.2015).

Anonim, 2016. “Kayısı Hastalık Ve Zararlıları İle Mücadele” http://www.tarim.gov.tr/GKGM/Belgeler/Bitki%20Sa%C4%9Fl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Hizmetleri/hastalik_zararlılari_ilem%C3%BCcadele_dokumanlari/kayisipdf/ (Erişim Tarihi:15.01.2016).

Aslan, A., 2015. Bazı Tarımsal Ürünlerin Gelecek Eğilimlerinin Belirlenmesi, Kayısı, Kayısı Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Tarım Ekonomisi Bölümü.

Aslan, A., Pala, M., 2015. “Kayısı” .C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü Tarımsal Araştırmalardan Bakış 2015 TEPGE Yayın No:260 ISBN: 978-605-9175-31-9 Aralık –2015, S:257-267. Kayısı Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Malatya.

Bircan, M., 2012. Taze Kayısı Yetiştiriciliği. Bahçe Kültürleri Araştırma İstasyonu Müdürlüğü. <http://arastirma.tarim.gov.tr/alata/Belgeler/brosurler/Kay%C4%B1s%C4%B1Yeti%C5%9Ftiricili%C4%9FiMBircan.pdf/> (Erişim Tarihi:14.12.2015)

FAO, 2015. Food And Agriculture Organization Of The United Nations Statistics Division [Http://Faostat.Fao.Org/](http://Faostat.Fao.Org/) (Erişim Tarihi:02.12.2015)

Gezer, İ., Pektekin, Tarık., Aygül., H., Polat, İlhami., 2009. Bilgi Yolu Eğitim Kültür ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, Araştırma Raporları 1, Malatya Kayısı Raporu. <http://www.fka.org.tr/ContentDownload/B%C4%B0LSAM%20Malatya%20Kay%C4%B1s%C4%B1%20Raporu%202009.pdf/> (Erişim Tarihi:28.12.2015).

MEB, 2011. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Bahçecilik Kayısı Yetiştiriciliği 621eeh039 Ankara,2011. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Kay%C4%B1s%C4%B1%20Yeti%C5%9Ftiricili%C4%9Fi.pdf/ (Erişim Tarihi:18.12.2015)

TCEB, 2013. T. C. Ekonomi Bakanlığı, Kuru Kayısı Sektör Raporları, İhracat Genel Müdürlüğü Tarım Ürünleri Daire Başkanlığı.

TÜİK, 2015. Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr/> (Erişim Tarihi:08.11.2015).

TZOB, 2004. Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kayısı Raporu, Mart, 2004. http://www.tzob.org.tr/Portals/0/Dokumanlar/FaaliyetRaporlari/docs/kayisi_calisma_grubu_2004.pdf/ (Erişim Tarihi:14.12.2015)

Ünal, M., R., 2010. Kayısı Araştırma Raporu T.C. Fırat Kalkınma Ajansı Eylül 2010, Malatya, 2010. <http://www.fka.org.tr/ContentDownload/FKA%20KAYISI%20RAPORU.pdf/> (Erişim Tarihi:14.12.2015)